

ІНСТИТУТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ: ІНСТРУМЕНТ САМООЦІНЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

КИЇВ 2022

УДК : 371.3:378.046.4:004

Автори: *В.Ю.Биков, О.О.Гриценчук, О.А.Дубовик, Ю.І.Завалевський, І.В.Іванюк, О.Є.Кравчина, О.В.Овчарук.*

Схвалено рішенням Вченої ради Інституту цифровізації освіти НАПН України (Протокол № 6 від 27 квітня 2022 р.)

Загальна редакція: *О.В.Овчарук, докт.пед.наук, ст. наук співр.*

Рецензент: Шишкіна М.П., д-р пед. наук

Ц 75 Цифрова компетентність вчителя: інструмент самооцінювання та особливості використання: методичні рекомендації: [В.Ю.Биков, О.О.Гриценчук, О.А.Дубовик, Ю.І.Завалевський, І.В.Іванюк, О.Є.Кравчина, О.В.Овчарук,]. – К. : ІЦО НАПН України – 2022. – (57 с.)

ISBN 978-617-8226-08-4 - PDF

Методичні рекомендації розкривають організаційно-методичні засади використання інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя. Подано конкретні рекомендації щодо створення онлайн-анкет, проведення та аналізу отриманих даних щодо рівня цифрової компетентності вчителя. Подано опис змісту інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя у контексті європейських підходів. Здійснено опис процедури забезпечення підтримки впровадження інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя. Надано приклади інструментів самооцінювання цифровізації закладів освіти. Методичні рекомендації можуть бути корисними для педагогів та керівників закладів освіти, які впроваджують цифрові технології та дистанційне навчання.

©Биков В.Ю., Гриценчук О.О., Дубовик О.А. та ін.. 2022

© Інститут цифровізації освіти НАПН України 2022

© ДНУ «Інститут модернізації освіти» 2022

ЗМІСТ

I. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТУ САМООЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ..... 8

- 1.1. Сфера застосування інструменту самооцінювання, мета та критерії 15
- 1.2. Основні поняття, що використані у описі методики..... 16
- 1.3. Форми та методи використання інструментів самооцінювання 20
- 1.4. Методи самооцінювання 21
- 1.5. Обмеження та фактори, що можуть вплинути на результати використання даного інструменту самооцінювання 24

II. ОПИС ЗМІСТУ ІНСТРУМЕНТУ САМООЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ОСНОВНИХ СКЛАДНИКІВ 26

- 2.1. Приклад анкети для самооцінювання цифрової компетентності вчителя та визначення рівня їхньої готовності до використання ІКТ для здійснення дистанційного навчання 27
- 2.2. Процедури сприяння впровадженню інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя 42
- 2.3. Заходи щодо підготовки до опитування 43
- 2.4. Цифрове портфоліо як засіб розвитку цифрової компетентності вчителя..... 45
- 2.5. Інструмент самоаналізу цифровізації закладів освіти SELFIE 48

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 51

ВСТУП

Розбудова сучасного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти є важливим завданням системи освіти. Цифрові технології сьогодні є основою такого середовища. Важливу роль у організації та реалізації дистанційного/змішаного навчання здійснюють вчителі, а тому сьогодні постає необхідність у підвищенні рівня їхньої цифрової компетентності як ключової.

Для створення умов та реалізації завдань щодо підвищення рівня цифрової компетентності вчителів, перш за все, необхідно виявити їхнє ставлення та готовність до використання цифрових засобів та ІКТ, визначити проблеми та ризики, з якими стикаються школи та педагогічні колективи, знайти варіанти вирішення цих проблем, а також з'ясувати можливості залучення зацікавлених сторін.

Контекстом цієї розробки є ситуація глобальної кризи, що спричинена пандемією COVID-19 та обмеженнями у зв'язку з цим у системах освіти країн світу, тими стратегічними рекомендаціями, що були проголошені Радою Європи, Європейським Союзом, Організацією економічного співробітництва та розвитку й іншими міжнародними організаціями [1][6][9]. Також до уваги були взяті настанови та вітчизняні нормативно-законодавчі документи, зокрема Постанову Кабінету Міністрів України № 211 від 11 березня 2020 р. «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19»; Постанову Міністерства освіти і науки України № 406 від 16 березня 2020 р. «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» та ін.

Підставою для написання методичних рекомендацій стала низка опитувань українських вчителів, проведена ІЦО за сприяння ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» протягом 2019-2021 рр., щодо їхньої готовності здійснювати дистанційне навчання в умовах карантину, спричиненого вимушеними карантинними заходам у зв'язку з пандемією COVID-19[1][33][26][23].

У ході опитувань було виявлено **10 основних проблем та викликів**, з якими сьогодні стикаються вчителі під час організації та впровадження на практиці дистанційного навчання[26], а саме:

- **недостатнє** матеріально-технічне забезпечення учнів;
- **відсутність** якісного інтернету;
- **брак часу** через збільшення **навантаження** для вчителя;
- **недостатній рівень** матеріально-технічного забезпечення закладів освіти;
- **низький рівень** самоорганізованості та мотивації учнів;
- **відсутність підтримки** з боку батьків;
- **недостатній рівень** цифрової компетентності вчителів;
- **труднощі** з дистанційним навчанням учнів початкової школи;
- **психологічні труднощі** під час дистанційного навчання;
- **зниження рівня якості** надання освітніх послуг.

Порівняння основних проблем і викликів, з якими зіткнулись педагогічні працівники під час організації та впровадження дистанційного навчання у 2020 р. та 2021 р. свідчить про те, що:

- **частина проблем**, про які зазначали педагогічні працівники в 2020 та 2021 рр., **була успішно вирішена**, зокрема: відсутність конкретних

інструкцій щодо організації дистанційного навчання від адміністрації ЗЗСО та МОН; недостатність досвіду у вчителів з організації дистанційного навчання; недостатність мотивації вчителів щодо здійснення дистанційного навчання;

- **проблеми, що існують вже майже рік і залишились без вирішення** це: недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів; відсутність якісного інтернету; брак часу через збільшення навантаження для вчителя; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів; недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
- **з'явилися нові проблеми**, пов'язані з труднощами дистанційного навчанням учнів початкової школи; психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу; зниження рівня якості надання освітніх послуг; відсутність підтримки з боку батьків.

Таким чином, під час опитування вчителів було застосовано онлайн-анкетування з переліком проблемно-спрямованих запитань, що дозволили виявити вище зазначені проблеми та оцінити рівень готовності вчителів до використання цифрових засобів під час організації дистанційного навчання.

Запропонований інструмент було успішно пілотовано у Рівненській області у 2021 р., що надало додаткові підстави рекомендувати надалі для використання [23].

Автори методичної розробки пропонують використати апробований інструмент для оцінки готовності вчителів до використання цифрових засобів під час здійснення дистанційного навчання та для самооцінювання

власного рівня цифрової компетентності, а також для організації заходів з підвищення кваліфікації вчителів у частині використання цифрових засобів, інструментів та розбудови інформаційно-цифрового середовища ЗЗСО.

Апробація відбувалась протягом 2020 та 2021 рр., результати якої відображені у низці аналітичних звітів - <https://lib.iitta.gov.ua/723120/> (2020 р.), <https://lib.iitta.gov.ua/724564/> (2021), <https://lib.iitta.gov.ua/729158/> (2021 р.)

I. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТУ САМООЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Методика використання інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя базується на низці науково-методологічних підходів. Перш за все, важливим автори вважають необхідність надання вчителю свободи у виборі інструментів самооцінювання та їх подальшого використання для власних професійних потреб, як, наприклад, для побудови траєкторії професійного самовдосконалення та саморозвитку. Серед основ процесу самооцінювання автори методики спираються на праці вітчизняних та зарубіжних дослідників та практиків.

Серед зарубіжних авторів, що піднімають питання самооцінювання фахових компетентностей вчителя, слід виокремити таких: Дж.Бейлі (Gerald D. Bailey)[4], Х.Андрате (Heidi L. Andrade)[3], Р. Тежейро (Tejeiro, R. A.) Ж.Гомес-Валеціло (J. L. Gomez-Vallecillo), М.Пелегріна (M. Pelegrina)[16] та ін. До вітчизняних авторів, що піднімають питання самореалізації та самооцінювання професійних компетентностей вчителя на акмеологічних засадах слід віднести Л.Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, Т. Куценко [18], О.Ярошенко, О.Нікулочкіна та ін. Питання розвитку цифрової, інформаційно-комунікаційної компетентності як складової професійної компетентності вчителя на основі компетентнісного підходу розглядають у своїх роботах І.Воротникова, О.Гриценчук, І.Іванюк, О.Кравчина, І.Малицька, М.Лещенко, С.Литвинова, Н.Морзе, О.Овчарук, О.Спірін та ін.[27][30][31] Проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя та учня в умовах цифрового середовища

досліджені у роботах Н.Басараби, В.Бикова, І.Ветрова, О.Соколюк, О.Пінчук, В.Лапінського, Л.Карташової, М.Лещенкота ін.[21].

Інструменти для самооцінювання професійної майстерності вчителів пропонуються тими організаціями, що відповідають за підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл та за вимірювання якості загальної середньої освіти та сертифікацію вчителів. У рекомендаціях, що запропонувала Державна служба якості освіти (ДСЯО) (2019 р.), надано низку інструментів самооцінювання якості діяльності закладу освіти, де вчителю запропоновано відповісти на запитання щодо ролі системи підвищення кваліфікації та використання вчителем цифрових засобів [22]. Зокрема, Державною службою якості освіти декілька років поспіль пропонується Анкета для самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності, затверджену наказом ДСЯО від 23.03.2021 № 01-11/26 (https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Sertifikaciya_Anketa_samoocinyuvannya-2021_compressed.pdf). Ці інструменти спираються на Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. №1190 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>)[36].

Ще одним прикладом є Столичний центр відкритої освіти, створений Інститутом післядипломної освіти Київського університету ім. Бориса Грінченка пропонує тренінги та ресурси для розвитку цифрової компетентності вчителя на основі індивідуальної траєкторії її розвитку (<http://surl.li/brdyr>). В основу самооцінювання центру покладено міжнародні стандарти ІК-компетентності вчителів ЮНЕСКО. Вчителям

пропонується побудувати індивідуальну траєкторію розвитку ІК-компетентності з використанням онлайн ресурсів.

Вчителям для самооцінювання існуючого рівня цифрової компетентності запропоновано виконати анкету та самостійно визначити свій рівень цифрової компетентності (усвідомлення, дослідження, інтеграція, експертиза, керівництво, управління, інновації, ін..); оцінити свої навички з використанням ІКТ за 5-ти бальною шкалою, до яких віднесено: організація комунікації (спілкування, співпраця), професійна співпраця з іншими викладачами, використання для професійному розвитку, використання цифрових ресурсів в професійній діяльності, організація групової роботи (спільні документи, проекти, створення цифрових ресурсів, управління цифровими ресурсами, використання для моніторингу і контролю навчальної діяльності, формуюче оцінювання (портфоліо учнів), вибір ІК-інструментів (критерії), інклюзивна освіта, індивідуалізація навчання, медіаграмотність, захист та кібербезпека, вирішення проблем та ін.

У рамках реформи НУШ вчителям пропонують використати досвід європейських вчителів (Фінляндія), а саме – визначити власну професійну ідентичність та практичні знання (який я вчитель?) через розроблення інтелект-карти практичних знань, де запропоновано відобразити й те, як вчителі використовують ІКТ[18].

Сьогодні існує низка інструментів самооцінювання професійних компетентностей вчителя, що розроблена міжнародною спільнотою. Так, наприклад, педагогами Фінляндії створено ресурс LessonApp, що надає підтримку педагогам у здійсненні самооцінювання та рефлексії. Цей інструмент призначений для користувачів LessonApp, щоб відстежувати

свій особистий розвиток як вчителя (<https://lessonapp.fi/contact/>). Зокрема, LessonApp базується на концепціях, що впроваджуються у фінську систему освіти. Цей інструмент включає такі онлайн ресурси, що сприяють активізації методів навчання у класі. На платформі вчителі можуть використовувати вже готові уроки або планувати власні за допомогою блоків уроків. LessonApp не прив'язаний до жодної навчальної програми. Безкоштовна версія доступна для вчителів з різних країн, на сьогодні вже більше ніж 150 країн користуються даним інструментом.

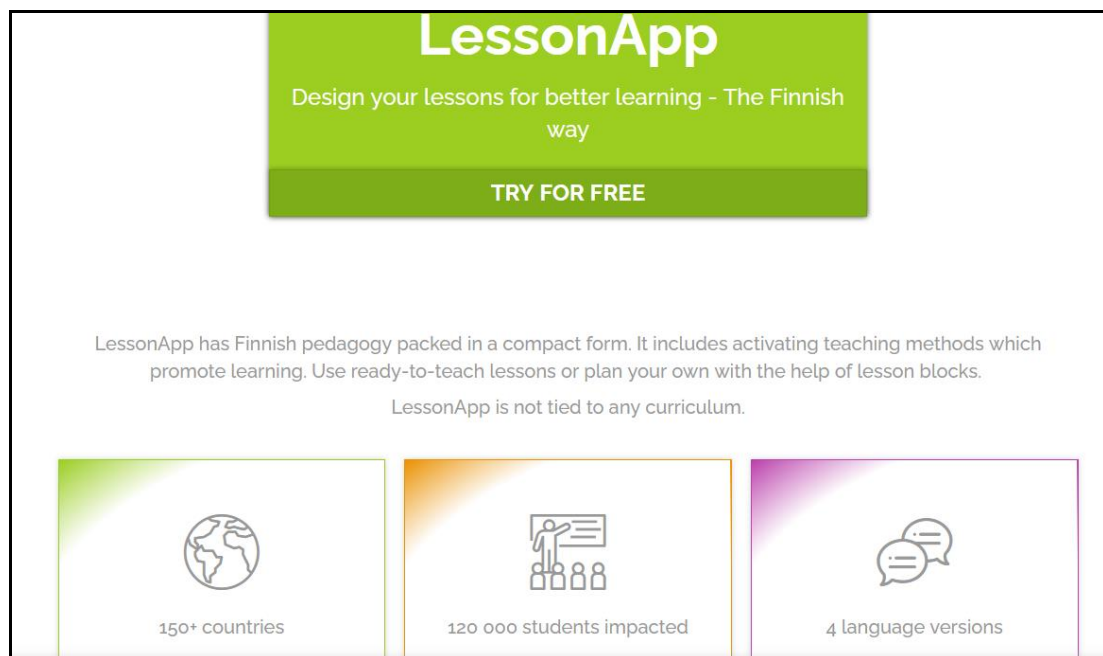

Рис. 1. Платформа LessonApp (Фінляндія)

На платформі містяться такі ресурси: інструмент самооцінювання, сертифікати в результаті використання інструменту самооцінювання, доступ до педагогічних інструкцій, необмежений доступ до відео з посібниками з планування уроків, посібник з дистанційного навчання, приклади дистанційного уроку, опис дистанційних методів навчання та ін.

Ще одним прикладом інструменту самооцінювання є інструмент,

створений Центром вчителів-лідерів у Пенсильванії (США), щоб допомогти вчителям замислитися над поточними методами викладання, що впливають на соціально-емоційне навчання учнів і їхні власні компетентності для впровадження цих методів навчання (<https://www.education.pa.gov/K-12/CareerReadyPA/CareerReadySkills/Toolkit/Implementation/Pages/TeacherSelfAssessment.aspx>).

Цілями цього інструменту є:

- надати можливість вчителям обміркувати та самооцінити соціально-емоційне навчання як невід’ємну частину високоякісного викладання та навчання;
- надання оцінки здатності вчителя сприяти соціально-емоційному навчанню учнів за допомогою різноманітних навчальних практик;
- забезпечити вчителям механізми обмірковування своїх власних компетентностей та розглянути, який вплив їхні можливості мають на впровадження освітніх практик;
- використовувати цей інструмент як частину планів професійного розвитку або оцінювання педагогів.

Рис. 2. Інструмент самооцінювання вчителів (Пенсильванія, Департамент освіти, США)

Австралійські педагогі також пропонують інструменти для самооцінювання, що є у відкритому доступі. Зокрема, онлайн-ресурс AITSL (<https://www.aitsl.edu.au/lead-develop>) призначено для вчителів та керівників шкіл, які бажають реалізувати стратегії професійного зростання, розвинути лідерський потенціал у школах та розвивати власні навички лідерів.

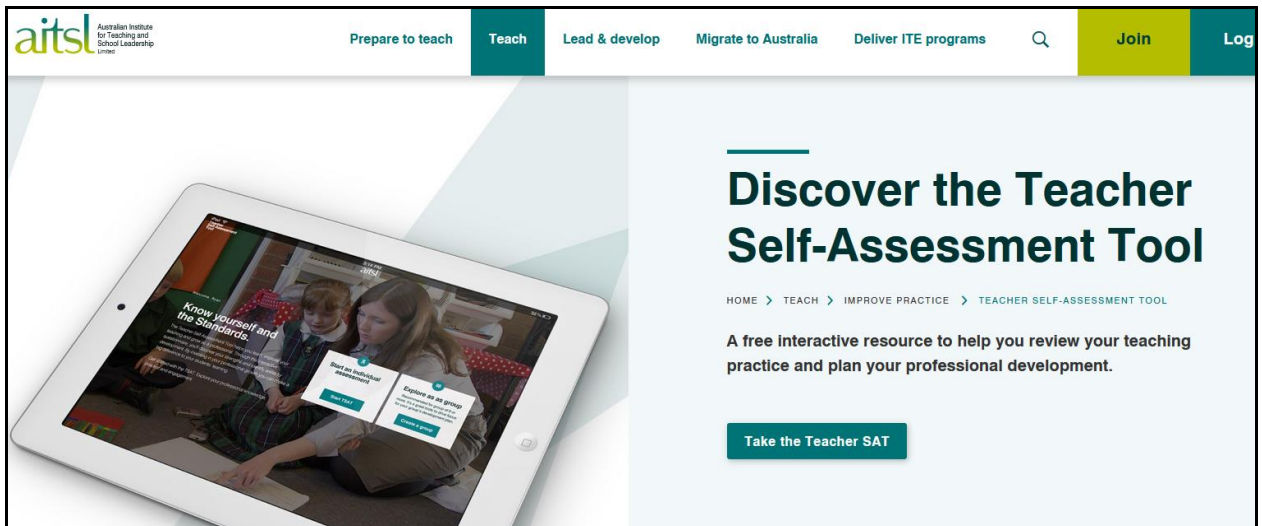

Рис. 3. Інструмент самооцінювання вчителів (Австралія)

Інструмент знайомить вчителів та керівників закладів освіти з освітніми стандартами, надає можливості користування різноманітними інструментами для створення власних блогів, розроблення та проведення онлайн-уроків, оцінювання власних компетентностей, удосконалення педагогічної майстерності.

Враховуючи існуючий зарубіжний та вітчизняний досвід, поданий у даній розробці, інструмент (анкета для самооцінювання) може бути використаний для з'ясування рівня компетентностей та потреб вчителів у подальшому розвитку та вдосконаленні цифрової компетентності та професійної здатності вчителів застосовувати власні знання, вміння та навички у цифровій сфері для здійснення професійної діяльності.

1.1. Сфера застосування інструменту самооцінювання, мета та критерії

Сфера застосування інструменту – система післядипломної педагогічної освіти, заклади загальної середньої освіти, наукові установи, що досліджують проблеми розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників.

Мета методичних рекомендацій – обґрунтувати та пояснити специфіку використання інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя засобами ІКТ, надати зміст зазначених інструментів самооцінювання та описати процедуру забезпечення підтримки впровадження інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя для закладів післядипломної педагогічної та загальної середньої освіти.

Під час написання методичних рекомендацій автори керувались такими **критеріями**:

- **актуальність та перспективність** – наявність актуальної проблеми, пов'язаної з необхідністю підвищення рівня цифрової компетентності вчителів, що відповідає запитам, інтересам вчителів та колективів закладів загальної середньої освіти, можливостям практичного використання поданого в розробці інструментарію самооцінювання цифрової компетентності вчителями та викладачами системи ППО;
- **достатній теоретичний рівень і дослідницький характер**–тема оцінювання цифрової компетентності вчителя розглядається на

сучасному рівні розвитку педагогічної науки в Україні та країнах Європи, представлена достатня кількість джерел, в тому числі рамкові документи Європейського Союзу, ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій;

- **новизна та прогресивність** – внесення нових, оригінальних елементів в організацію процесу професійного самовдосконалення вчителів, ефективне застосування прогресивних моделей самооцінювання ключових компетентностей вчителів, пов'язаних з використанням ІКТ та способами організації педагогічної діяльності;
- **відповідність професійним особливостям аудиторії** – відповідність поданого матеріалу програмам підвищення кваліфікації вчителів та стандартів професійної компетентності;
- **результативність і дієвість** – спрямування на стабільно високий рівень розвитку цифрової компетентності вчителів та освіченості учасників щодо використання ІКТ у професійній діяльності, суттєві зрушення у розвиненості цифрової компетентності вчителів;
- **практичне застосування** – наявність аналізу та узагальнень щодо пропозицій застосування поданого інструментарію самооцінювання цифрової компетентності вчителя у системі підвищення кваліфікації вчителів, прогнозованості результату щодо професійного зростання вчителів.

1.2. Основні поняття, що використані у описі методики

Вибірка – відібрана за чіткими правилами частина генеральної сукупності. Основним принципом якості побудови вибірки є її репрезентативність, тобто здатність повною мірою відображати

характеристики генеральної сукупності. [15], с.11]. *Репрезентативна* вибірка відтворює основні характеристики генеральної сукупності. *Нерепрезентативна* вибірка, зазвичай, відноситься до цільових досліджень та використовується при глибокому дослідженні окремих об'єктів у так званих якісних дослідженнях. Отже, *вибіркою є частина цільових груп та представників закладів освіти із сукупності існуючих, опитування яких є достатнім для отримання висновків щодо показників дослідження.*

Індикатор. У міжнародній практиці застосовують різні системи індикаторів відповідно якості освіти. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) є провідною організацією, що розробила систему індикаторів в освіті, що дозволяють отримати інформацію про: людські та фінансові ресурси, вкладені в освіту; як системи освіти та навчання функціонують та розвиваються; якою є віддача від інвестицій в освіту. Одним з важливих індикаторів (що використано у контексті даної роботи) є *результати освіти* (для тих, хто навчається та на ринку робочої сили [8]).

Інформаційно-освітнє середовище – навчальне середовище, будова якого передбачає цілеспрямоване використання в освітньому процесі засобів, технологій та інформаційних ресурсів глобального освітнього простору, що утворюють освітньо-просторову компоненту навчального середовища[15].

Інформаційно-цифрова компетентність. Професійні стандарти вчителя (2020, 2022, Україна) визначають інформаційно-цифрову компетентність як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у

професійній діяльності; здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси; здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі [32]. Є співзвучною з цифровою компетентністю за міжнародною Рамкою цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.0). **Цифрова компетентність** – упевнене та ґрунтовне користування засобами інформаційно-комунікаційних технологій у таких сферах, як робота (можливість працевлаштування), освіта, дозвілля, залучення та діяльність у житті суспільства, що є життєво необхідними для щоденного соціально-економічного життя людини [15].

Критерії визначення цифрової компетентності вчителя зумовлені підходами, що окреслені у вітчизняних та міжнародних рамкових документах, зокрема Європейською Рамкою цифрової компетентності для громадян (European Digital Competence Framework for Citizens, DigComp 2.0, 2016) та Рамкою цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu, 2017). Остання відноситься до *цифрової педагогічної компетентності освітян* (англ., *educators' digital pedagogic competence*) та пояснює цифрову компетентність, що необхідна для розвитку та здійснення ефективних, інклюзивних та інноваційних стратегій викладання та навчання [13]. При цьому DigComp2.0 стала широко визнаним інструментом для вимірювання та сертифікації цифрової компетентності та використовується як основа для підготовки вчителів та професійного розвитку в Європі та за її межами [15].

Рівні цифрової компетентності вчителя. Пропонується використати рівні цифрової компетентності, які запропоновані Європейською Рамкою цифрової компетентності для громадян (European Digital Competence Framework for Citizens, DigComp 2.0). Рамка включає такі рівні: *базовий*

користувач, незалежний користувач, професійний користувач. Вона окреслює п'ять сфер цієї компетентності: *інформація та цифрова грамотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем.* Саме за цими сферами та рівнями побудовано блок питань для самооцінювання педагогічних працівників (Додаток 1.).

Онлайн-анкета – різновид кількісних методів збору даних, що передбачає отримання інформації від визначеного кола респондентів. Опитування проводиться без участі сторонніх осіб, коли респондент самостійно заповнює анкету дослідження опосередковано через засоби онлайн-зв'язку, наприклад, через комп'ютер чи телефон.

Процедура підтримки вчителів під час застосування інструменту самооцінювання включає в себе підготовку анкети, організацію опитування за умови використання визначених критеріїв, стандартів, зворотній зв'язок і рефлексію[11]. На основі отриманих результатів щодо рівня цифрової компетентності вчителя установи, що відповідають за підвищення кваліфікації формують освітні програми та наповнюють їх відповідними тематиками, які потребують вчителі.

Професійні компетентності вчителя відповідно до Професійного стандарту вчителя за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»; «Вчитель закладу загальної середньої освіти»; «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» включають в себе такі компетентності: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна;

проектувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя [32].

Самооцінювання – вид оцінювання, який здійснюють самі виконавці політики/програми/проєкту. Таке оцінювання спрямоване на характеристику програмних процесів і досягнутих результатів [10].

Самооцінювання вчителя – є конструктивною стратегією для ефективного підвищення кваліфікації. Надання інструменту самооцінювання сприяє професійному зростанню вчителя шляхом: (1) впливу на визначення і здатності розпізнавати вчителем свій досвід майстерності у викладанні; (2) допомоги вчителю вибрати цілі вдосконалення, надавши йому чіткі стандарти навчання, можливості знайти розриви між бажаною та фактичною практикою, а також варіантів дій; (3) полегшення спілкування з колегами; (4) посилення впливу зовнішніх агентів змін на практику вчителя [10].

Цільова група – соціальні групи, організації чи особи, на користь яких здійснюють політики/програми/проєкти. Цільова група включає в себе всіх осіб, на яких проєкт може мати позитивний вплив, тоді як конкретні особи, організації чи соціальні групи, які отримують вигоди від політики/програми/проєкту, є його бенефіціарами [24].

1.3. Форми та методи використання інструментів самооцінювання

В основу розроблення інструментів для самооцінювання компетентностей людини у професійній діяльності має бути закладена низка підходів, принципів, стандартів, критеріїв та показників, що

дозволять фахівцю провести певні оцінки власної компетентності та подальших дій з підвищення кваліфікації у відповідності з ними. При цьому важливо здійснювати самооцінювання та відслідковувати свій прогрес на постійній основі, тобто здійснювати моніторинг розвитку певної компетентності.

Розглянемо основні форми інструментів моніторингу та оцінювання компетентності фахівця.

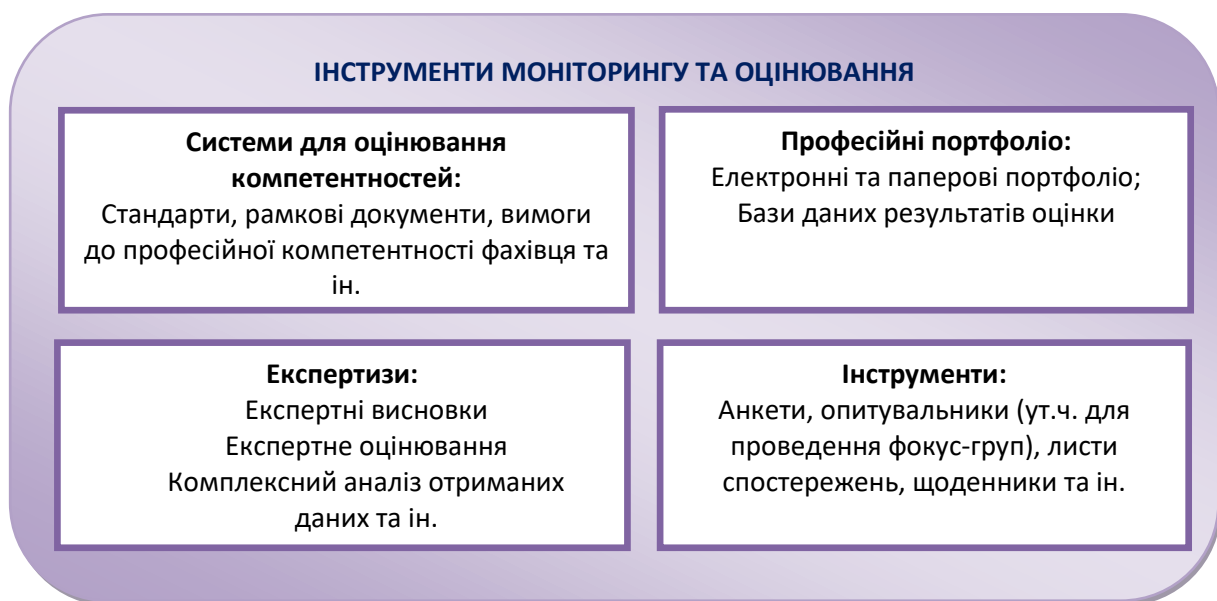

Рис. 4. Інструменти моніторингу та оцінювання компетентності фахівця

1.4. Методи самооцінювання

Одним з популярних методів самооцінювання є анкетування. Анкетування застосовується для визначення думки респондентів щодо окресленої проблеми. У разі **закритих типів відповідей** визначається шкала відповідей, за якою здійснюється оцінка за певними індикаторами. Це полегшує процес отримання відповідей від респондентів та процедуру

опрацювання отриманих даних. А також значно скорочує час формування відповідей респондентом. Тому, під час створення варіантів закритих відповідей важливо максимально врахувати можливі вичерпні формулювання, що дозволять респондентам обрати найбільш узгоджений варіант саме для них.

Найбільш поширеними формами відповіді на прості закриті запитання є: оціночна шкала, контрольний список (меню), вибір між судженнями, що висловлюють певну установку або думку, ранжування.

При використанні відкритих типів відповідей респондентам надають можливість вільно висловитись щодо окресленої проблеми. Такий тип відповіді дозволяє отримати нові судження та ідеї, що можуть слугувати варіантами вирішення проблем, а також орієнтирами для актуальних тематик з підвищення кваліфікації вчителів.

Запропонована анкета містить закриті та відкриті питання. У закритих питаннях подано перелік варіантів відповідей, складений дослідниками, з якими респонденти обирають одну або кілька відповідей. Відкриті питання стосуються основних перешкод, з якими стикались педагогічні працівники під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину.

У частині самооцінювання власної цифрової компетентності запитання є закритими та ранжовані відповідно до рівнів: *базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач*. (див. Рівні цифрової компетентності вчителя).

Підходи до аналізу даних. Аналіз та інтерпретація кількісних даних проводиться з використанням методів описової статистики та математичної статистики, результати подаються у вигляді діаграм та їх інтерпретацій, що скомпоновані за відповідними тематичними блоками.

Під час аналізу відповідей на відкриті питання використовується **підхід аналізу якісних даних.** Тобто застосовується опис варіантів відповідей та їх аналіз.

Аналітичний процес аналізу та інтерпретації якісних даних відбувається за такими чотирма етапами:

- 1) тематичне кодування стенограм /утворення категорій;
- 2) утвердження категорій;
- 3) аналіз дискурсу/інтерпретація матеріалу;
- 4) репрезентація даних у звіті та формулювання висновків і рекомендацій.

Інтерпретація та звітування за результатами використання анкети. Структура та стиль викладення матеріалу у звіті, що готується за результатами дослідження мають бути оформлені відповідно до методологічних підходів до подання інформації щодо якісних і кількісних даних [7]¹.

Під час **підготовки аналітичного звіту щодо** опитування слід дотримуватись загальнонаукових підходів, викладених у «Положенні про порядок формування, проведення і контролю виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у

¹Н. Дензін та І.Лінкольн, автори численних посібників з якісної методології в соціальних дослідженнях та педагогічних наукових розвідок, пропонують термін «бриколаж», що якнайкраще ілюструє стратегічний і креативний процес комунікації дослідником складної соціальної ситуації, поєднуючи («монтажуючи») різні методи, техніки репрезентації та інтерпретації емпіричного матеріалу [7]. У результаті ми отримали текст першого розділу, та четвертий розділ з висновками та рекомендаціями, що відтворюють різнобічну картину, представляє різні голоси респондентів, різноманітні думки, кути погляду на предмет дослідження.

Національній академії педагогічних наук України» (Додаток до постанови Президії НАПН України № 1-2/14-350 від 20 грудня 2018 р.).

За основу взято такі **підходи**:

- новизна та актуальність;
- відповідність пріоритетам державної політики та тематичним напрямам наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- практична корисність, можливість упровадження наданих рекомендацій та висновків;
- наявність попереднього досвіду та доробку науковців щодо виконання наукових досліджень.

Також до уваги мають бути взяті результати громадської думки та опитування учнів, батьків, вчителів, керівників шкіл, що проводились та проводяться іншими організаціями та спеціалістами.

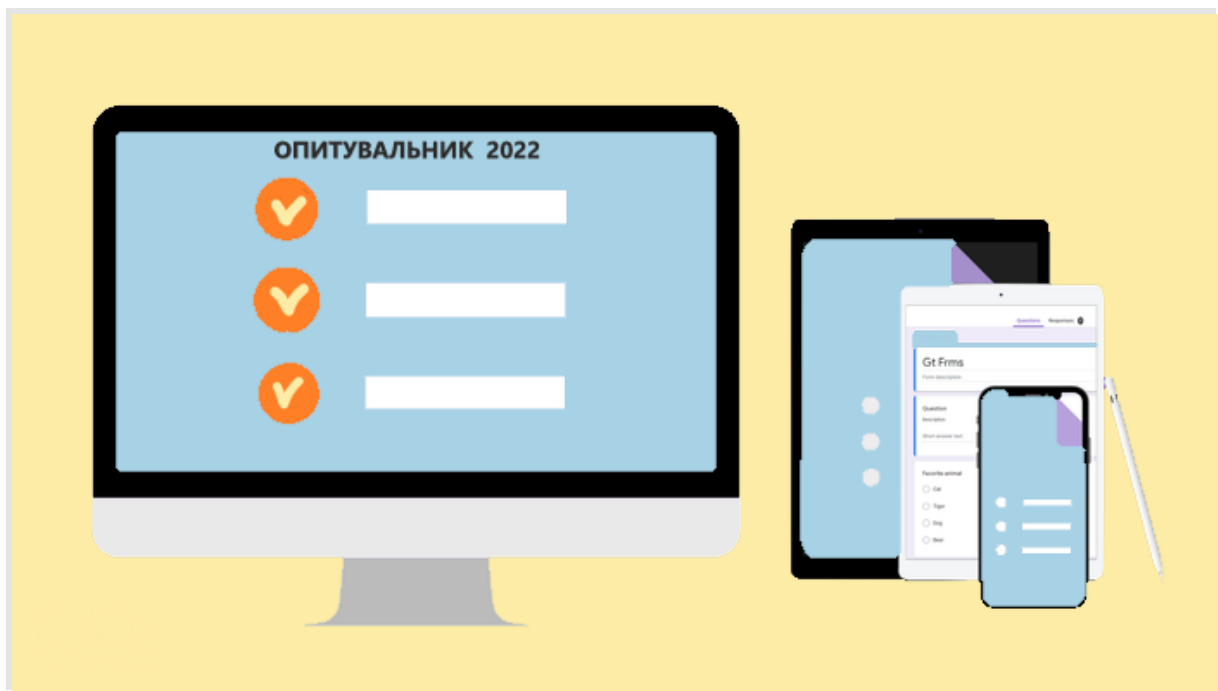
1.5. Обмеження та фактори, що можуть вплинути на результати використання даного інструменту самооцінювання

До основних обмежень, що можуть ускладнити проведення самооцінювання та проведення анкетування серед вчителів слід віднести такі:

- *завантаженість* через частковий або повний перехід педагогів на дистанційну форму організації освітнього процесу;
- *відсутність зацікавленості* закладів освіти, що опікуються педагогами та їх професійним зростанням, у використанні

інструменту самооцінювання, недостатня поінформованість закладів щодо інструменту;

- *недостатня поінформованість педагогів щодо опитування;*
- *відсутність чіткої інформації щодо того, як дане анкетування може покращити (вплинути) на прогрес педагогів щодо цифрової грамотності;*
- *відсутність доступу до мережі інтернет та засобів, які дозволять надати відповіді на запитання;*
- *низька самомотивація педагогів та відсутність бажання перевірити свої цифрові компетентності та ін.*

II. ОПИС ЗМІСТУ ІНСТРУМЕНТУ САМООЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ОСНОВНИХ СКЛАДНИКІВ

В основу запропонованого інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителя покладено анкету, що базується на низці закритих та відкритих запитань. Анкета складається з двох частин та чотирьох блоків.

Перша частина анкети (блоки I, II, III) присвячена визначенню готовності та потребам вчителів та педагогічних працівників щодо організації дистанційного навчання та використання цифрових засобів для професійних потреб. Друга частина анкети (блок IV) присвячена самооцінюванню рівня цифрової компетентності відповідно до рівнів та дескрипторів, поданих у Європейській рамці цифрової компетентності для громадян (European Digital Competence Framework for Citizens, DigComp 2.0). Рамка окреслює п'ять сфер цифрової компетентності: *інформація та цифрова грамотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем*. Саме за цими сферами та рівнями побудовано блок питань для самооцінювання педагогічних працівників (Додаток 1.).

Блоки анкети укладено у такі розділи:

- I. Загальні відомості про учасників.
- II. Організація дистанційного навчання на практиці.
- III. Визначення потреб вчителів у здійсненні дистанційного навчання та підвищення фахового рівня під час карантину.
- IV. Цифрова компетентність вчителя.

2.1. Приклад анкети для самооцінювання цифрової компетентності вчителя та визначення рівня їхньої готовності до використання ІКТ для здійснення дистанційного навчання

АНКЕТА

ГОТОВНІСТЬ ТА ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Шановні респонденти!

Просимо Вас відповісти на наші запитання щодо Ваших потреб та готовності у здійсненні дистанційного та змішаного навчання під час карантину. Ваша думка допоможе оцінити ефективність використання онлайн-інструментів дистанційного навчання учнів, визначити освітні ресурси, які користуються найбільшим попитом.

Це опитування є анонімним, ваші дані не будуть використані жодними організаціями та особами.

Дякуємо за співпрацю!

	Блок I.	Загальні відомості про учасників	
		Поставте позначку ✓ у відповідному вікні	
1.	Ваш вік?	25 або менше	☐
		між 26 та 40	☐
		між 40 та 55	☐
		55 та більше	☐
2.	Оберіть тип Вашої професійної діяльності?	<ul style="list-style-type: none">• член адміністрації ЗЗСО• практичний психолог	

		<ul style="list-style-type: none">• вчитель початкових класів• соціальний педагог• вихователь ГПД• педагог-організатор• керівник гуртка• вчитель інформатики• вчитель української мови та літератури• вчитель математики• вчитель економіки• вчитель іноземної мови• вчитель історії України та всесвітньої історії• вчитель біології• вчитель фізики• вчитель географії• вчитель зарубіжної літератури• вчитель хімії• вчитель основправознавства та громадянської освіти• вчитель фізичної культури• вчитель трудового навчання/технології• вчитель музичного мистецтва• вчитель образотворчого мистецтва• вчитель мистецтва• вчитель іззахисту України	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • вчитель основ здоров'я • Інше_____ 	
3.	Оберіть тип Вашого закладу освіти:	<ul style="list-style-type: none"> • загальноосвітня школа • гімназія • ліцей • НВК • заклад позашкільної освіти 	
4.	Оберіть тип вашого закладу освіти	<ul style="list-style-type: none"> • комунальний • приватний 	
5.	В якому населеному пункті Ви проживаєте:	<ul style="list-style-type: none"> • місто • селище міського типу • село 	
6.	В якій області Ви проживаєте:	<ul style="list-style-type: none"> • перелік 	
7.	Ваш стаж професійної діяльності?	до 5 років	☐
		до 10 років	☐
		до 20 років	☐
		20 та більше	☐
8.	Стать?	чоловік ☐ жінка ☐	☐

БЛОК II. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЦІ

9. Які цифрові інструменти Ви використовуєте для проведення уроків під час дистанційного та змішаного навчання? (можна обрати кілька варіантів відповідей)

<ul style="list-style-type: none"> • Zoom
<ul style="list-style-type: none"> • GoogleAppsforEducation

• Skype
• Viber
• Tik-Tok
• Microsoft Teams
• Microsoft Office 365
• FlippedClassroom
• Padlet
• CiscoWebex
• ClassDojo
• Edmodo
• JitsiMeet
• Moodle
• Telegram
• Twitter
• WhatsApp
• Електронний щоденник
• Мій Клас
• Сайт закладу освіти
• Навчальна платформа закладу освіти
• Інше: _____

10. Які онлайн-ресурси Ви використовуєте під проведення уроків?*(можна обрати кілька варіантів відповідей)*

• Всеукраїнська школа онлайн
• На Урок

• Classtime
• Edpuzzle
• Kahoot
• TED
• EdEra
• Prometheus
• Всеосвіта
• Learning.ua
• Цифрова освіта «Дія»
• Youtube
• Відео-уроки на ТРК «Київ» та місцевих телеканалах
• Соціальні мережі (Facebook, Instagram та ін.)
• Блоги (мережеві журнали, щоденники подій)
• Інше _____

11. Вкажіть основні перешкоди з якими Ви стикаєтесь під час здійснення дистанційного та змішаного навчання в умовах карантину? (можна обрати кілька варіантів відповідей)

• недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів
• відсутність якісного інтернету
• брак часу через збільшення навантаження для вчителя
• недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти
• низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів
• відсутність підтримки з боку батьків

- недостатній рівень цифрової компетентності вчителів
- труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи
- психологічні труднощі під час дистанційного навчання
- зниження рівня якості надання освітніх послуг
- Інше _____

12. Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо?

- Так
- Ні
- Маю свій блог

БЛОК III. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ВЧИТЕЛІВ У ЗДІЙСНЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОГО РІВНЯ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

13. Де Ви слідкуєте за новинами щодо дистанційних курсів підвищення кваліфікації?

- соціальні мережі
- сайт МОН
- сайти ІППО
- блоги вчителів
- сайти громадських та/або бізнес організацій
- розсилка від адміністрації навчального закладу
- інше _____

14. Яку онлайн-форми професійного розвитку Ви вважаєте найбільш ефективною? (оберіть кілька варіантів)

• Вебінари
• Масові відкриті курси, онлайн-курси
• Онлайн-майстер класи
• Онлайн-конференції/семінари
• Онлайн-професійні конкурси
• Онлайн-проекти
Інше _____

15. Послугами яких організацій (компаній, закладів, установ) Ви скористалися протягом останнього року для підвищення фахового рівня? (можна обрати кілька варіантів відповідей)

• Заклад післядипломної педагогічної освіти
• заклад освіти (університет, інститут, коледж, школа)
• Громадська організація
• Міжнародна організація
• Комерційна компанія
• Фізична особа підприємець
• Інше _____

16. Які Ви маєте потреби в підвищенні кваліфікації в умовах карантину: (можна обрати кілька варіантів відповідей та додати свій варіант відповіді)

• вдосконалення методики проведення онлайн-уроків
• курси для вчителів НУШ початкової школи
• курси для вчителів НУШ базової школи

• створення навчального, запис і монтаж відео-уроку,
• створення і підтримка власного блогу
• знайомство з новими онлайн-інструментами та сервісами для учнівської творчості
• ознайомлення з новими онлайн-практикумами (НУШ, тематичні сайти за предметами) для роботи з учнями
• забезпечення доступності до онлайн-курсів, вебінарів
• інструменти та методики оцінювання в умовах дистанційного навчання
• онлайн-консультації з окремих питань використання ІКТ
• практична допомога з опанування новими інструментами
• інше (додайте) _____

БЛОК IV. ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ

Категорія 1: Інформаційна та цифрова грамотність

17. Стосовно категорії «Інформаційна та цифрова грамотність», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

• я можу шукати інформацію в Інтернеті за допомогою пошукової системи
• я можу використовувати різні пошукові системи для пошуку інформації
• я можу використовувати розширені стратегії пошуку, щоб знайти достовірну інформацію в Інтернеті, наприклад, використовуючи веб-канали

18. Стосовно категорії «Інформаційна та цифрова грамотність», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

• я знаю, що не вся інформація в мережі є надійною
• я використовую деякі фільтри при пошуку для порівняння та оцінки надійності інформації, яку я знаходжу
• я можу оцінити достовірність інформації, використовуючи низку критеріїв

19. Стосовно категорії «Інформаційна та цифрова грамотність», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

• я можу зберігати файли або контент і отримувати їх після збереження
• я класифікую інформацію, використовуючи папки. Я створюю резервні копії файлів та їх колекцій
• я можу зберігати відомості, знайдені в Інтернеті, подані у різних форматах. Я можу використовувати послуги зберігання інформації в хмарі

Категорія 2: Комунікація та співпраця

20. Стосовно категорії «комунікація та співпраця», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

• я можу спілкуватися з іншими користувачами за допомогою Skype або чату - з використанням основних функцій (наприклад, голосові повідомлення, SMS, обмін текстом)

- я можу скористатися розширеними функціями кількох засобів комунікації (наприклад, за допомогою Skype і файлів обміну)
- я активно використовую широкий спектр засобів комунікації (електронна пошта, чат, SMS, обмін миттєвими повідомленнями, блоги, мікро-блоги, соціальні мережі) для онлайн-спілкування

21. Стосовно категорії «комунікація та співпраця», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я можу обмінюватися файлами та контентом, використовуючи прості інструменти
- я можу використовувати інструменти для співпраці та поширювати, наприклад, спільні документи / файли, створені іншими людьми
- я можу створювати та керувати контентом за допомогою інструментів для співпраці (наприклад, системи керування проєктами, електронні таблиці в Інтернеті)

22. Стосовно категорії «комунікація та співпраця», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я знаю, що можу користуватися онлайн-сервісами (наприклад, електронний банк, електронний уряд, електронна система охорони здоров'я тощо)
- я використовую функції онлайн-сервісів (наприклад, публічні послуги, електронний банк, інтернет-магазини тощо)
- я активний користувач онлайн-сервісів та використовую

різні можливості кількох онлайн-служб (наприклад, публічні послуги, електронний банк, інтернет-магазин тощо)

23. Стосовно категорії «комунікація та співпраця», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- Я використовую соціальні мережі та знаю про інструменти онлайн-співпраці
- я поширюю знання серед інших користувачів в інтернеті (наприклад, за допомогою інструментів соціальних мереж або в онлайн-спільнотах)
- я можу використовувати додаткові функції засобів комунікації (наприклад, відеоконференції, обмін даними, спільний доступ)

Категорія 3: Створення цифрового контенту

24. Стосовно категорії «Створення цифрового контенту», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я можу створювати простий цифровий контент (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли) принаймні в одному форматі, використовуючи цифрові інструменти
- я можу створювати складний цифровий контент у різних форматах (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли). Я можу використовувати інструменти для створення веб-сторінок або блогів
- я можу виробляти складний мультимедійний контент у різних

форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища. Я можу створити вебсайт, використовуючи мову програмування.

25. Стосовно категорії «Створення цифрового контенту», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я можу зробити основне редагування контенту, створеного іншими користувачами (наприклад, додати та видалити)
- я можу застосувати базове форматування (наприклад, вставити посилання, діаграми, таблиці) до контенту, який створив/ла я чи інші користувачі
- я можу використовувати функції розширеного форматування різних інструментів (наприклад, злиття електронної пошти, об'єднання документів різних форматів, використання розширених формул, макросів)

26. Стосовно категорії «Створення цифрового контенту», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я знаю, що контент може захищатись авторським правом
- я знаю, як посилатися та використовувати контент, на який поширюється авторське право
- я знаю, як і коли необхідно застосовувати ліцензії та авторські права

27. Стосовно категорії «Створення цифрового контенту», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я можу змінювати прості функції програмного забезпечення, змінюючи параметри за замовчуванням
- я знаю основи та принципи однієї мови програмування
- я можу використовувати кілька мов програмування. Я знаю як проєктувати, створювати і змінювати бази даних за допомогою цифрового інструменту

Категорія 4: Безпека

28. Стосовно категорії безпеки, яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я виконую основні кроки для захисту своїх пристроїв (наприклад, використання антивірусів і паролів)
- я можу встановити програми безпеки на пристроях, які використовую для доступу до інтернету (наприклад, антивірус, firewall)
- я часто перевіряю конфігурацію безпеки та системи пристроїв та / або програм, якими я регулярно користуюся, щоб отримати доступ до інтернету

29. Стосовно категорії безпеки, яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я знаю, що мої облікові дані (ім'я користувача та пароль) можуть бути вкрадені. Я знаю, що не повинен розкривати

особисту інформацію в інтернеті
<ul style="list-style-type: none"> • я використовую різні паролі для доступу до обладнання, пристроїв і цифрових послуг, і я періодично змінюю їх
<ul style="list-style-type: none"> • я знаю, як реагувати, якщо мій комп'ютер заражений вірусом. Я можу налаштувати або змінити антивірус і налаштувати безпеку своїх цифрових пристроїв

30. Стосовно категорії безпеки, яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

<ul style="list-style-type: none"> • я знаю, що використання цифрових технологій занадто впливає на моє здоров'я
<ul style="list-style-type: none"> • я розумію ризики для здоров'я, пов'язані з використанням цифрових технологій (наприклад, ризик залежності)
<ul style="list-style-type: none"> • я можу використовувати цифрові засоби таким чином, щоб уникнути проблем зі здоров'ям (фізичних і психологічних)

31. Стосовно категорії безпеки, яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

<ul style="list-style-type: none"> • я застосовую основні заходи для енергозбереження
<ul style="list-style-type: none"> • я розумію позитивний і негативний вплив технологій на навколишнє середовище
<ul style="list-style-type: none"> • я добре обізнаний/а з впливом цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище

Категорія 5: Вирішення проблем

32. Стосовно категорії «Вирішення проблем», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я знаходжу підтримку при вирішенні технічної проблеми та при використанні нової програми
- я можу вирішити більшість проблем, які часто виникають при використанні цифрових технологій
- я можу вирішити всі проблеми, які виникають при використанні цифрових технологій

33. Стосовно категорії «Вирішення проблем», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я знаю, що цифрові інструменти можуть допомогти мені у вирішенні проблем
- я можу використовувати цифрові технології для вирішення (нетехнічних) проблем
- я вільно обираю правильний інструмент, пристрій, додаток, програмне забезпечення або сервіс для вирішення (нетехнічних) проблем

34. Стосовно категорії «Вирішення проблем», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- для вирішення технічних проблем я можу використовувати відомі мені інструменти
- я можу вирішити технічні проблеми, вивчивши налаштування програм або інструментів

- я знаю про нові технічні розробки. Я знаю, як працюють нові інструменти

35. Стосовно категорії «Вирішення проблем», яка одна із наведених нижче характеристик найкраще відповідає Вам:

- я усвідомлюю, що мені потрібно регулярно оновлювати свої навички в галузі цифрових технологій
- я використовую можливості, щоб заповнити прогалини в знаннях інформаційно-цифрових технологій
- я постійно оновлюю свої навички в галузі цифрових технологій, систематично працюю над підвищенням свого фахового рівня у цій галузі

2.2. Процедури сприяння впровадженню інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя

До процедури, що забезпечує проведення опитування та впровадження інструментів самооцінювання цифрової компетентності вчителя відносяться: підготовка анкети (інструменту), інформування цільової аудиторії, опрацювання результатів; виокремлення рекомендацій та удосконалення інструментів самооцінювання професійних компетентностей вчителя (рис.2).

Підготовка та укладання анкети (інструменту) має здійснюватись фахівцями, які обізнані у зазначених питаннях, мають досвід проведення опитувань та аналізу даних. Питання анкети обговорюються педагогічними науковими та освітніми колами. Мають бути визначені цілі, завдання, підходи до проведення опитування. Важливо також усвідомлювати

призначення кінцевих результатів опитування. Кінцеві результати опитування можуть бути використані для підготовки та організації підвищення кваліфікації вчителів.

2.3. Заходи щодо підготовки до опитування

Для організації використання інструменту самооцінювання (анкетування) важливим є підготовчі заходи, серед яких значне місце має інформування цільової аудиторії. До заходів щодо інформування цільової аудиторії можна віднести такі:

- проведення консультацій з представниками освітніх кіл, зокрема, представниками органів державної влади, закладів загальної середньої освіти, закладів післядипломної педагогічної освіти щодо місця та ролі процедур та формату отримання незалежної та неупередженої думки цільових груп (вчителів, керівників закладів, педагогічних працівників) щодо означеної тематики;
- підготовка та розсилка інформаційних повідомлень та листів на різних рівнях відповідно до обраної географії та цільової аудиторії;
- розміщення анкети у доступному форматі, з відкритим доступом до можливості надати відповіді (наприклад через GoogleForms);
- публікування у ЗМІ та електронних соціальних мережах інформації про мету, цілі та завдання опитування, а також оприлюднення анкети;
- залучення до процесу інформування про опитування широкої громадськості та зацікавлених сторін;
- пост-публікування (за необхідності) результатів опитування з наданими рекомендаціями.

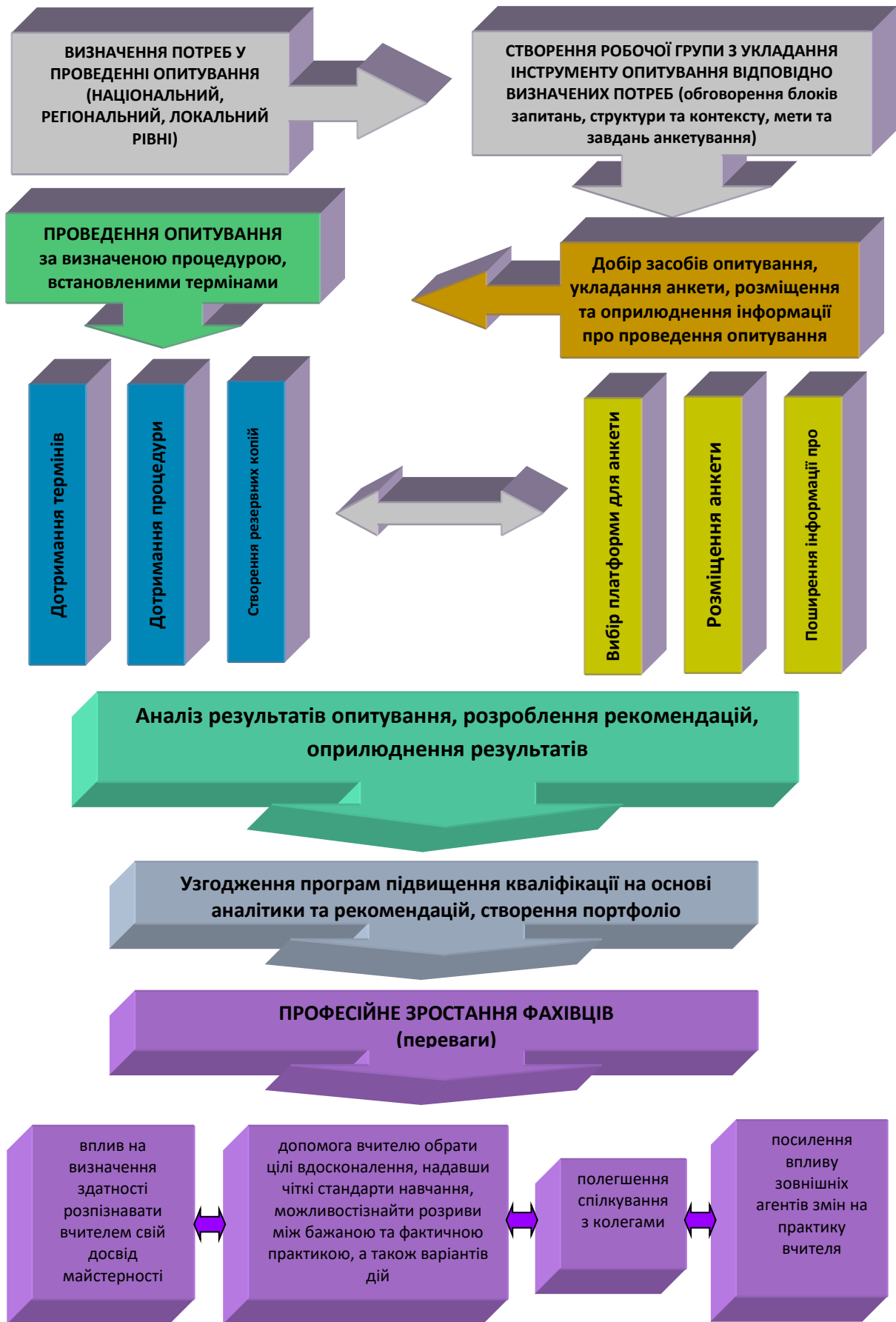

Рис.5. Схема процедури підтримки використання інструменту самооцінювання

Teaching Portfolio

2.4. Цифрове портфоліо як засіб розвитку цифрової компетентності вчителя

Цифрове портфоліо (е-портфоліо) вчителя є важливим інструментом підтримки та розвитку цифрової компетентності вчителя. Воно може бути створено на основі отриманих результатів анкетування та визначення основних сфер застосування цифрових компетентностей вчителя.

Сьогодні існують різні назви електронного портфоліо, наприклад веб-портфоліо, е-портфоліо, цифрове портфоліо.

Електронне портфоліо (також відоме як цифрове портфоліо, онлайн-портфоліо, електронне портфоліо, електронне фоліо або eFolio) — це набір електронних доказів, які збирає та керує користувач, як правило, в Інтернеті. Такі електронні докази можуть включати введений текст,

електронні файли, зображення, мультимедіа, записи блогу та гіперпосилання. Електронні портфоліо – це як демонстрація здібностей користувача, так і платформа для самовираження. Якщо вони сформовані онлайн, користувачі можуть підтримувати їх динамічно з часом (https://en.wikipedia.org/wiki/Electronic_portfolio).

Відповідно до положення про сертифікацію педагогічних працівників, наказ Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 755, затверджено Методичні рекомендації щодо створення, змісту та завантаження е-портфоліо вчителя. Згідно цих рекомендацій вчитель може створювати та підтримувати наповнення власного е-портфоліо для сертифікації під час проведення самооцінювання педагогічної майстерності з формування в учнів ключових компетентностей і вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту». Отже, е-портфоліо може бути використано для сертифікації вчителя. Для цього передбачено, що вчитель розміщує онлайн опис навчального заняття та додаткові матеріали.

Опис навчального заняття може містити таку інформацію: ПІБ педагогічного працівника назва закладу загальної середньої освіти і клас, у якому проведене заняття навчальних предмет, з якого проведене навчальне заняття відповідно до освітньої програми чи навчальних планів дата проведення навчального заняття тема, мета і завдання навчального заняття відповідно до навчальної програми з предмету тип навчального заняття форми, методи і прийоми, застосовані під час навчального заняття очікувані результати навчання (предметні знання, практичні вміння та навички, цінності тощо) навчально-методичне забезпечення, використане під час навчального заняття, зокрема й методично-дидактичне

забезпечення, перелік технічних засобів, наочності чи приладів хід та етапи навчального заняття відповідно до його типу підсумки навчального заняття (ступінь досягнення мети, рефлексія учнів, труднощі, що виникли під час навчального заняття) самоаналіз проведеного навчального заняття у довільній формі (Джерело: <https://www.pedrada.com.ua/article/2657-e-portfolio-vchitelya-pochatkovih-klasv-yak-stvoriti>) [26].

За власним бажанням вчитель може створити та додати до е-портфоліо будь-які матеріали для самооцінювання, що засвідчують його педагогічну майстерність (гіперпосилання на власний веб-сайт, блог, сторінку у соціальних мережах, фото-, відео-, аудіо-, текстові чи інші матеріали).

У додаткових матеріалах е-портфоліо може йтися про: професійні здобутки, успіх учнів, творчий доробок учителя (публікації, презентації, виступи на семінарах, конференціях) авторські розробки уроків. Портфоліо може містити дидактичні ігри, сценарії, дизайнерські рішення оформлення класної кімнати, робочого місця гіперпосилання на авторські блоги, професійні групи в соціальних мережах, адміністратором яких є вчитель.

Про необхідні кроки зі створення е-портфоліо можна дізнатись з матеріалів «Технологія створення електронного портфоліо», підготовлених кафедрою інформатики та методики її викладання (Фізико-математичний факультет ТНПУ ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль) - <http://surl.li/akafc>.

Функції портфоліо: *діагностична* – фіксує зміни і ріст професійної майстерності за певний проміжок часу; *мотиваційна* – заохочує до ефективної роботи; *змістова* – розкриває весь спектр виконуваних робіт; *розвивальна* – забезпечує безперервність процесу зростання;

цїлепокладання – підтримує мету самовдосконалення;рейтингова – демонструє діапазон професійних компетентностей [39].

2.5. Інструмент самоаналізу цифровізації закладів освіти SELFIE

Європейська Комісія та Європейський дослідницький центр Європейської Комісії (JRC) у квітні 2021 р. запропонували українським педагогам та закладам освіти долучитись до спільної ініціативи самоаналізу рівня цифровізації закладів освіти, що успішно стартував у країнах Європейського Союзу. Експертами ЄС було розроблено та запропоновано безкоштовний онлайн-інструментарій під назвою «SELFIE». Цю ініціативу підтримують спільно з Європейським дослідницьким центром Міністерство освіти і науки України та Міністерство цифровізації України за сприяння Європейської Комісії.

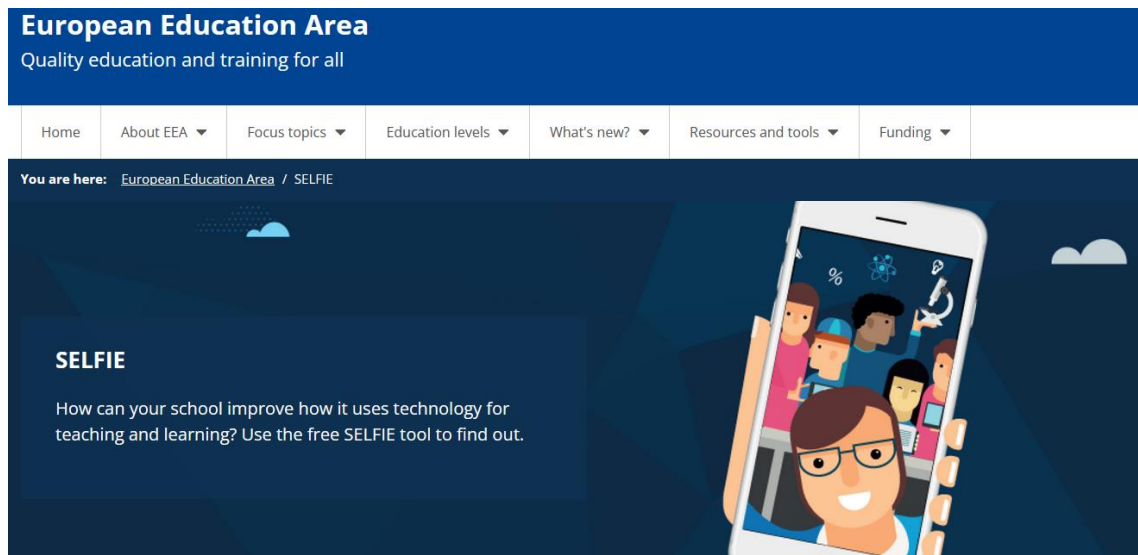

Рис.6. Інструмент самооцінювання SELFIE (Джерело: <https://education.ec.europa.eu/selfie>)

Метою використання цього інструменту є сприяння закладам освіти у визначенні рівня їх цифровізації та допомога при впровадженні цифрових технологій у освітній процес [17]. Для керівників та координаторів з використання SELFIE розроблено посібник [37].

Принцип участі закладів у проєкті SELFIE полягає в тому, що колектив закладу робить дослідження стану цифровізації, беручи участь у опитуваннях. Опитувальники пропонують керівникам, вчителям та учням добровільно відповісти на запитання щодо різних аспектів цифровізації їхнього закладу освіти. На основі наданих відповідей складається інтерактивний звіт, що допомагає виявити сильні та слабкі сторони цифровізації закладу освіти. SELFIE пропонує закладам освіти здійснювати такий аналіз самостійно щороку з метою відстеження прогресу використання цифрових технологій в освітньому процесі. Також педагоги можуть використовувати даний інструмент до трьох разів на рік.

SELFIE пропонує *три види опитувальників* для кожної категорії користувачів — керівників закладу, вчителів та учнів. Більшість запитань потребують відповідей за п'ятибальною шкалою, де найнижчою оцінкою є 1, а найвищою — 5. Залежно від того, як сформульовано запитання, використовується кілька видів таких шкал. Також є частина відкритих запитань.

Слід зазначити, що інструмент SELFIE не ставить за мету виміряти та оцінити знання та навички користувачів, а також не є інструментом атестації закладів освіти, а тому його слід застосовувати лише для самоаналізу та планування подальших напрямів самовдосконалення та підвищення кваліфікації. На основі отриманих результатів заклад може скласти свій власний план дій для подальшого розвитку.

Щоб зареєструватись у системі SELFIE необхідно перейти за посиланнями <https://ec.europa.eu/education/schools-go-digital> або <https://schools-go-digital.jrc.ec.europa.eu>.

Розділи інструменту SELFIE розподілені таким чином: про SELFIE, параметри, результати, сертифікація, ресурси, майбутні сесії, захист даних і профіль закладу.

Особливу увагу слід звернути на розділ «Майбутні сесії», де учасникам пропонуються ресурси для самовдосконалення.

Важливо, що зазначений інструмент пропонує здійснювати самооцінювання за рівнями освіти і дає такі **п'ять варіантів**: початкова освіта, базова середня освіта, повна загальна середня освіта, професійна (професійно-технічна) освіта, фахова передвища освіта.

Типи основних запитань **розподілено за шістьма галузями**: лідерство, інфраструктура та обладнання, неперервний професійний розвиток, викладання та навчання, практики та оцінювання, цифрова компетентність учнів.

Проходження онлайн-опитування для вчителів займає до 40 хв., для учнів - до 30 хв. Кожен учасник, що бере участь у опитування отримує онлайн-сертифікат, що підписаний від імені Європейської Комісії.

Важливо, що інструмент SELFIE можна використовувати на різних типах пристроїв: стаціонарних комп'ютерах, ноутбуках, планшетах і смартфонах. Також інструмент підтримує всі основні вебпереглядачі, зокрема Mozilla Firefox, Chrome, Internet Explorer, Edge, Opera та Safari.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. OECD. [Online]. Available: <http://surl.li/bwca>. Accessed on May. 11, 2020 (in English).
- [2] Abdulteef M. Al Khateeb. Measuring Digital Competence and ICT Literacy: An Exploratory Study of In-Service English Language Teachers in the Context of Saudi Arabia. International Education Studies. Vol. 10, No. 12; 2017, p.38 – 51. DOI:10.5539/ies.v10n12p38
- [3] Andrade Heidi. A Critical Review of Research on Student Self-Assessment. URL:
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2019.00087/full> Accessed on March 11, 2022 (in English).
- [4] Bailey, G. Teacher self-assessment : a means for improving classroom instruction. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED207967>. Accessed on March 11, 2022 (in English).
- [5] Combat COVID-19: Keep learning. Together we are on the move! Message from Director of UNESCO Education Institute for Information Technologies in Education. [Online]. Available: <https://iite.unesco.org/combating-covid-19-together-we-are-on-the-move/> Accessed on May. 15, 2020 (in English).
- [6] COVID-19 Response. Council of Europe. [Online]. Available: <https://www.coe.int/en/web/education/covid-19> Accessed on May 11, 2020 (in English).
- [7] Denzin N. K., Lincoln Y. S. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Handbook of qualitative research. London: Sage. 2000.

- [8] Education at a Glance 2014: OECD Indicators. – OECD, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>.
- [9] Education responses to covid-19: Embracing digital learning and online collaboration. [Online]. Available: https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_120_120544-8ksud7oaj2.pdf Accessed on May 11, 2020 (in English).
- [10] John A. Ross, Catherine D. Bruce. Teacher self-assessment: A mechanism for facilitating professional growth. *Teaching and Teacher Education*. 2007. 23(2). Pp. 146-159. DOI: 10.1016/j.tate.2006.04.035
- [11] Migchiel van Diggelen, Perryden Brok & Douwe Beijaard. Teachers' use of a self-assessment procedure: the role of criteria, standards, feedback and reflection. *Teachers and Teaching*. 2013. № 19(2), 115-134. DOI: 10.1080/13540602.2013.741834
- [12] PISA 2018 results. [Online]. Available: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm> Accessed on May 11, 2020 (in English).
- [13] Redecker, C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie, Y. (ed). EUR 28775 EN. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73494-6, doi:10.2760/159770, JRC107466 (in English).
- [14] Statement of Maria Fassari, Chair of the Steering Committee for Education Policy and Practice CDPPE. Council of Europe. [Online]. Available: <https://www.coe.int/en/web/education/statement-by-maria-fassari-chair-of-the-steering-> Accessed on April 22, 2020 (in English).
- [15] Stephanie Carretero, Riina Vuorikari, Yves Punie. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and

- dexamplsofuse.- Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.– 48 p.
- [16] Tejeiro, R. A., Gomez-Vallecillo, J. L., Romero, A. F., Pelegrina, M., Wallace, A., and Emberley, E. (2012). Summative self-assessment in higher education: implications of its counting towards the final mark. *Electron. J. Res. Educ. Psychol.* 10, 789–812.
- [17] The Pilot SELFIE in Ukraine. URL : https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-05/en_slide_deck_webinar_20_april_2021.pdf (last accessed 19.05.2022)
- [18] Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : колективна монографія / Л. С. Рибалко, Р. І. Черновол-Ткаченко, Т. В. Куценко. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 128 с.
- [19] Барна М.М. Розвиток системи оцінювання в Новій українській школі. URL : <http://barna-consult.com/wp-content/uploads/2021/10/Rozvytok-systemy-otsinyuvannya-v-NUSH-88.pdf> (дата звернення 10.02.2022)
- [20] Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
- [21] Биков В. Ю., Овчарук О. В. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті, та інші. К. : Педагогічна думка. 2017. 160с.
- [22] Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.

- [23] Ветров І.В., Овчарук О.В. Іванюк І.В., Басараба Н.А. Результати регіонального моніторингу стану впровадження та рівня матеріально-технічного забезпечення інформаційно-комунікаційних технологій у закладах загальної середньої освіти, використання цифрових технологій та ІКТ педагогічними працівниками в умовах карантину 2021 року: збірник матеріалів/за заг.ред. В.Ю.Бикова, А.Л.Черній. Рівне:РОІППО, 2021, 86 с. ISBN 978-617-95182-8-7 (PDF)
- [24] Горошко А., Нарачинська Т., Озимок І., Тарнай В. Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання. 2-е видання. Київ : Українська асоціація оцінювання, 2016. 53 с.
- [25] Гриценчук О.О. Загальні підходи до побудови та розвитку інформаційно-цифрового навчального середовища: досвід Нідерландів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 62. С. <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=728715#t>(дата звернення 23.01.2022)
- [26] Е-портфоліо вчителя початкових класів: як створити? URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2657-e-portfolio-vchitelya-rochatkovih-klasv-yak-stvoriti>.
- [27] Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину : 2021. Аналітичний звіт. Київ : ІТЗН НАПН України. 2021. 55 с. <https://lib.iitta.gov.ua/724564/><https://lib.iitta.gov.ua/724564/>. ISBN 978-617-95182-0-1 (PDF)
- [28] Іванюк І., Овчарук О., Ветров І. Використання інструментів і ресурсів цифрового освітнього середовища для здійснення дистанційного

- навчання у закладах середньої освіти: результати досліджень. *Нова педагогічна думка*. 2021. №4 (108). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728628> (дата звернення 23.01.2022)
- [29] Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування «Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. Том 2. №1. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-1>.
- [30] Морзе, Н. В., *Воротникова І.П.* Модель ІКТ компетентності вчителів. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2016.80644>
- [31] Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні. — Київ: К.І.С., 2003. — С. 13—41.
- [32] Наказ №2736-20 від 23.12.2020 Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)". Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення 23.01.2022)
- [33] Онлайн-анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину - 2021». URL : <http://surl.li/bredw>. Дата звернення 19.03.2021.
- [34] Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). (2020). Зрушення та реагування на освіту COVID-19. URL:

<https://en.unesco.org/news/covid-19-educational-disruption-and-response>

- [35] Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). (2020). Освіта: від зриву до одужання. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- [36] Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. №1190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>. (Дата звернення 10.02.2022).
- [37] Посібник із використання SELFIE для координаторів закладів освіти. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/11/16/SELFIE-Posibnyk.dlya.koordinatora.16.11.pdf> (дата звернення 19.05.2022).
- [38] Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину. УІРО, 2021. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/08/rekomendatsiyi-shchodo-zabezpechennya-yakosti-doshkilnoyi-osvity-ukrayiny-v-umovakh-karantynu.pdf>. - дата звернення 18.03.2021
- [39] Технологія створення електронного портфоліо. URL : <http://surl.li/akafc> - дата звернення 18.03.2022
- [40] Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи (Подолання викликів у період карантину, спричиненого COVID-19): зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 2 березня 2021 р.) / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України / за заг.ред., О.В.Овчарук. – Київ, 2021. 117 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/724632/><https://lib.iitta.gov.ua/724632/>. ISBN 978-617-95182-2-5(PDF)

Наукове видання

**ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ:
ІНСТРУМЕНТ САМООЦІНЮВАННЯ ТА
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ**

Методичні рекомендації

Автори:

*В.Ю.Биков, О.О.Гриценчук, О.А.Дубовик, Ю.І.Завалевський, І.В.Іванюк,
О.Є.Кравчина, О.В.Овчарук.*

ISBN 978-617-8226-08-4 - PDF

Інститут цифровізації освіти
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК №7609 від 23.02.22 р.
електронна пошта (E-mail): iitzn_apn@ukr.net